

28.6.2019
EOAK 3082/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Notaari Kaisu Lehtikangas

LOHJAN VANHUSTEN PALVELUKESKUS

Tarkastuspöytäkirja

Aika: 18.6.2018

Paikka: Lohjan vanhusten palvelukeskus ryhmäkoti Katinkulta ja Alatupa
Ojamonkatu 34, 08100 Lohja

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
OPCAT-koordinaattori Iisa Suhonen
Notaari Kaisu Lehtikangas

Katinkullasta:
Lähihoitaja --- (iltahoitaja)
Lähihoitaja --- (yöhoitaja)

Alatuvasta:
Lähihoitaja ---
Lähihoitaja ---
Yöhoitaja ---

TARKASTUKSEN TARKOITUS

Oikeusasiamiehen kanslian edustajat esittivät eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin antaman määräyskirjan tarkastuksen suorittamista varten ja kertoivat lyhyesti apulaisoikeusasiamiehen tehtävistä.

Perustuslain 109 §:n 1 momentin nojalla oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hänen valvontaansa kuuluvat muutkin, jotka hoitavat julkista tehtävää. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen

laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämälään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä halutaan selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

Vielä kerrottiin, että eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa voidaan kohdistaa rajoitteita. Tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifiointin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden käyttöön, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimittajien esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa muistisairaat henkilöt.

Lohjan vanhusten palvelukeskukseen on tehty aiemmin 25.4.2018 tarkastus, jolloin käytiin kolmessa eri ryhmäkodissa, myös Katinkullassa ja Alatuvassa. Katinkultaa koskeva pöytäkirja ja apulaisoikeusasiamiehen kannanotot ovat luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilta www.oikeusasiamies.fi (EOAK/2217/2018).

Ryhmäkoteihin päätettiin tehdä toinen tarkastus, jolloin tarkoituksena oli havainnoida ryhmäkotien toimintaa ilta-aikaan. Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta kello 18.00–22.40 välisenä aikana.

HAVAINTOJA

Katinkullassa oli iltavuorossa paikalla vakituinen lähihoitaja ja sijainen. Ryhmäkodissa on yhdeksän asukasta ja tarkastuksen aikana nähtiin

kuusi asukasta, jotka oleskelivat tai liikkuvat yhteistiloissa ja käytävällä. Kahdella asukkaalla käytettiin ns. hygieniahaalaria myös yöllä.

Paikalla olleet työntekijät hoitivat huoneissa olleita asukkaita ja välillä kävivät yhteistiloissa katsomassa siellä oleskelevia asukkaita.

Havaintojen mukaan työntekijöillä menee runsaasti aikaa keittiössä, iltapalan valmistamisessa, tarjoilussa, syöttämisessä ja siivouksessa.

Kun työntekijä tarvitsi apua asukkaan kanssa ja toinen ryhmäkodin työntekijä oli varattu, tuli saman kerroksen viereisestä ryhmäkodista työntekijä auttamaan. Vastaavasti Katinkullan työntekijä meni avustamaan viereisen ryhmäkodin työntekijää tämän soittaessa apua.

Yövuorossa olevan henkilön vastuulla on kerroksen kaksi yksikköä Katinkulta ja Viherkulta, yhteensä 20 asukasta. Viherkullassa on yksi kävelevä asukas. Kummankin yksikön ovet ovat lukossa. Yksiköissä ei ole kameravalvontaa eikä soittokelloja. Yksikköön pitää mennä paikalle, jotta näkee mitä tapahtuu. Katinkullassa kuuden asukkaan huoneet ovat yöllä lukossa, jotta kolme itsenäisesti liikkuvaa asukasta eivät mene näiden huoneisiin. Lukittujen huoneiden ovet saa auki sisäpuolelta, mutta nämä asukkaat eivät pysty liikkumaan itsenäisesti.

Yövuorossa olevan henkilön tehtävänä on lääkkeidenjako. Lääkkeiden säilytys on järjestetty asianmukaisesti erillisessä lukitussa huoneessa. Kun lääkkeitä jaetaan, on hoitaja kahden suljetun oven takana. Hoitaja kertoi, että huoneesta ei voi mitenkään kuulla, mitä osastolla tapahtuu. Hoitajan mukaan lääkkeiden jakoon menee aikaa noin puoli tuntia. Tosinaan lääkkeiden jako täytyy tehdä useammassa osassa. Lääkejako-huoneen ilmanvaihto vaikutti huonolta ja huoneen lämpötila vaikutti korkealta.

Työntekijät vaikuttivat olevan sitoutuneita työhönsä. Vaikka töitä oli paljon, työntekijät kohtelivat asukkaita kunnioittavasti ja ilmapiiri oli tarkastuksen aikana rauhallinen. Ilta- ja yövuorossa olevat työntekijät kertoivat, että pystyvät hoitamaan asukkaat, eikä hoitohenkilökuntaa tarvita lisää. Sen sijaan iltavuorossa voisi olla muu avustava työntekijä, joka huolehtisi muun muassa keittiöstä, joka vie liikaa aikaa muulta.

Käynti Alatuvassa

Tarkastajat menivät Alatupaan klo 20.15, jolloin kaikki muut asukkaat oli viety sänkyyn paitsi kaksi henkilöä, jotka olivat myös valmistautumassa nukkumaan.

Työntekijät kertoivat, että Alatupa ollaan lakkauttamassa syyskuun 2018 alusta. Osa vanhoista asukkaista on siirtynyt jo muualle, mutta yksikköön on tullut uusia asukkaita, jotka voivat olla siellä elokuun lop-

puun saakka. Osa asukkaista oli siirtynyt palvelukeskuksen muihin ryhmäkoteihin ja muihin palvelutaloihin. Alatuvassa oli pidetty omaisten päivä 19.5.2018, jolloin omaisille oli kerrottu yksikön lopettamisesta.

APULAIISOIKEUSASIAMIEHEN KANNANOTOT JA SUOSITUKSET

Molempien tarkastusten aikana Katinkullan ilmapiiri oli rauhallinen eikä asukkaiden taholta ilmennyt ainakaan tarkastajien havaitsemia haastavia tilanteita. Ilta-aikaan tehdyllä käynnillä tarkastajat kiinnittivät huomiota iltatyöntekijöiden jatkuvaan kiireeseen. Vaikutti siltä, että työntekijöiden kaikki aika meni asukkaiden perushoivaan eikä aikaa jäänyt muuhun. Vaikka henkilökunta oli selvästi valikoitunut tälle osastolle ja sitoutunut työhönsä, jäi vaikutelmaksi se, että henkilökunnan pärjääminen perustui siihen oletukseen ja toiveeseen, ettei mitään haastavaa tapahdu. Tämä koski myös yövuoroa – yöhoitajan oletetaan valvovan kahta osastoa yksinään ja hoitavan sen lisäksi lääkkeiden jakamisen, mikä vaatii täydellisen keskittymisen, jotta potilasturvallisuus ei vaarannu.

Apulaisoikeusasiamies suosittelee harkitsemaan, miten voitaisiin huolehtia siitä, ettei ilta- ja yöaikaan kaksi osastoa jäisi täysin vaille valvontaa. Tarkastuksella tehtyjen havaintojen mukaan näin tapahtuu ainakin sinä aikana, kun ainoa työntekijä sulkeutuu lääkkeidenjakohuoneeseen jakamaan lääkkeitä. Lisäksi mikäli avustavaa henkilökuntaa osallistuisi iltapalan valmisteluun ja tarjoiluun, vapautuisi hoitohenkilökunta hoivatyöhön.

Hygienihaalarin käyttö

Katinkullassa oli ainakin kahdella asukkaalla käytössä hygienihaalari. Hygienihaalarin käyttö on rajoitustoimenpide, josta ei ole tällä hetkellä olemassa säännöksiä lainsäädännössä. Hygienihaalarin käytöllä puututaan asiakkaan itsemääräämisoikeuteen. Päätös rajoitustoimenpiteiden käytöstä on aina lääkärin tehtävä ja asiasta on keskusteltava asiakkaan ja hänen omaistensa ja läheistensä kanssa. Rajoitteen tarpeellisuutta on jatkuvasti arvioitava ja sen käytöstä luovuttava viipymättä, kun se ei enää ole välttämätöntä. Apulaisoikeusasiamies suosittelee luopumaan hygienihaalarin käytöstä ja löytämään vaihtoehtoisia vähemmän henkilön vapautta ja itsemääräämisoikeutta rajoittavia keinoja.

Apulaisoikeusasiamies suosittelee tekemään suunnitelman siitä, millä tavalla vaihtoehtoisin menetelmin rajoitustoimenpiteiden käyttöä voidaan vähentää tai niiden käytöstä luopua.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Notaari

Kaisu Lehtikangas

Tiedoksi:

Lohjan vanhusten palvelukeskus, Kultakodit
Lohjan kaupunki
Etelä-Suomen aluehallintovirasto